

Győri Péter: Mondd, hogy vagy így? (Like a Rolling Stone)

Hajléktalan emberek rövid válaszai alvóhelyükről

Absztrakt

A tanulmány arra keresi a választ, hogy az aktuálisan hajléktalan élethelyzetben lévő emberek számára – hangsúlyozottan a saját, egyéni szempontjaik, megfogalmazásuk szerint – milyen előnyei vannak annak a helynek, ahol éjjeleiket, és sokszor nappalaikat is töltik. Mi vezérli döntéseiket, amikor arról van szó, hogy aznap hol fogják éjszakájukat tölteni, hol fognak aludni. E kérdés megválaszolásához a tanulmány a 2022. évi országos hajléktalanügyi adatfelvétel mintegy 6200 szabadzavas válaszainak a tartalomelemzését alkalmazza.

Az elemzés rávilágít arra, hogy a hajléktalan emberek számára – másokhoz hasonlóan – nem csupán a *lakhatás* olyan primer, fizikai jellemzői a meghatározóak, mint a fedél, a fűtés, az alvási és tisztálkodási lehetőség, illetve a létfenntartás legelemibb feltételeinek, mint amilyen például az ételmi-szerhez jutás. Legalább ilyen fontos számukra, hogy az általuk elérhető lakhatási lehetőség egyben rendelkezzen az *otthon* legfontosabb jellemzőivel is, mint a biztonság és a privát szféra adta önállóság és szabadság.

A hajléktalan embereket segítő szakemberek számára is tanulságul szolgálhat, hogy mennyiben térnek el egymástól a különböző szállásokon élők és a fedél nélkül élők motivációi, értékpreferenciái, amikor arról van szó, hogy melyek is az egyes alvóhelyek előnyei számukra, mi alapján dőlhet el, hogy valaki „*bemegy-e szállóra*”, vagy éppen huzamosabb ideig inkább „*kint marad*”.

Kulcsszavak: hajléktalanság, otthontalanság, létfenntartás, privát szféra, igénybe vevők motivációi, elemi szolgáltatások

Abstract

The study seeks to understand what benefits homeless people – based on their own explanations, perceptions – attribute to the place they chose to spend their nights, and often their days as well. What factors influence their choice in where they spend the night, where they sleep. We answer these questions through analysing almost 6200 responses to the annual national February 3rd survey.

Our research reveals that for homeless people – just like for others – the factors influencing the *choice of accommodation* range wider than its primary, physical conditions, like a roof, heating, possibilities for sleep and shower, or fulfilling other basic needs like accessing food. Other characteristics defining *a home* (such as security, autonomy and freedom provided by privacy) are equally important.

Professionals working with homeless people can build on understanding the differences between the motivation, preferences of values between homeless people sleeping in various services or on the streets when weighing the advantages of a certain type of accommodation or when deciding whether to “*go sleep in a shelter*” or “*stay outside*”.

Key words: homelessness, subsistence, private sphere, motivation of service users, basic services

Bevezetés

2022 februárjában az országos hajléktalanügyi adatfelvételünk önkitöltős kérdőívének a végén fölítettünk három nyitott, saját szavakkal megválaszolható kérdést, melyek így szóltak:

(1) Mik az előnyei az Ön számára ennek a helynek, ahol most tartózkodik (miért ezt a helyet választotta)?

(2) Hogyan tervezi, ma hol fog éjszakázni?

(3) Mi alapján választja azt a helyet, ahol éjszakázni fog?

F3-2022	2022. ÉVI ADATFELVÉTEL <i>Figyelem, válaszadás önkéntes!</i>	F3-2022
<i>Kérjük, hogy néhány szóban válaszoljon a következő kérdéseinkre is!</i>		
24. Mik az előnyei az Ön számára ennek a helynek, ahol most tartózkodik (miért ezt a helyet választotta)?		
25. Hogyan tervezi, ma hol fog éjszakázni?		
26. Mi alapján választja azt a helyet, ahol éjszakázni fog?		

Csak igen röviden, de legalább saját szavakkal lehetett válaszolni ezekre. Ebben az esetben nem annyira új információkra számítottunk - bár a meglepetésekre folyamatosan és örömmel nyitot-tak vagyunk -, mint inkább szerettünk volna lehetőséget nyújtani a fárasztó kérdőív végén ki-nek-kinek saját szavai rögzítéséhez. Persze magunk is kíváncsiak voltunk, hogy a sok-sok vá-laszadó milyen módon fogalmazza meg e kérdésekre a válaszait. A zárt kérdések kötöttségéből kilépve, talán egy szerény lépéssel közelebb juthatunk egy fajta *párbeszédhez* is.

Mielőtt e néhány kérdésre adott válaszok elemzésének az eredményeit ismertetnénk, röviden szólnánk az előzményekről. Az ún. F3 (vagyis „Február Harmadika”) adatfelvételeket, immár 1999 óta minden év februárjában megismételjük (a hajléktalanellátásban dolgozó Február Har-madika Munkacsoport szervezésében). Az évenkénti adatfelvételben több mint száz segítő szol-gálat több száz munkatársa vesz részt az országból, mind az intézmények, mind a kérdezettek részvétele önkéntes. A kérdezettek a legkülönbözőbb hajléktalan szálláshelyek lakói és az utcai szolgálatok által felkeresett fedél nélküli emberek köréből kerülnek ki. Az immár 24 éve folyó kutatássorozat számos ismerettel szolgál mind a hajléktalan helyzetben lévő emberek összeté-telének időbeli változására, mind aktuális helyzetükre vonatkozóan.

Visszatérve a most elemzett három nyitott kérdésre, azt a korábbi országos adatfelvételtől (2020. évi F3-adatfelvétel) is tudjuk, hogy a hajléktalan élethelyzetben lévő embereknek első-sorban tisztább és rovarmentes szállásokra, kisebb létszámú intézményekre és szobákra lenne igényük a mindennapokban. A szállások ilyen jellemzői mellett a legnagyobb igény, a leggyak-rabban igénybe vett szolgáltatás az maga az étkeztetés, a mindennapi betevő falathoz való hoz-zájutás. De azért több emberi odafigyelésre, segítő beszélgetésekre, orvosi, ápolói segítségnyúj-tásra, illetve speciális szakmai támogatásokra (jogász, pszichológus) is sokan megfogalmazták igényüket. Azt is tudjuk, hogy a mindennapok túléléséhez szükséges igényeken túl, a

hajléktalan helyzetből való kikerüléshez az érintettek szerint leginkább megfizethető lakhatásra, biztos, elegendő havi keresetre, lakásbérletre pénzre lenne szükségük. De sokan egyéb, human segítségére is igényt tartanak, s csak egészen szörványosan fordul elő, hogy valaki ne szeretne változtatni jelenlegi helyzetén. Ha azonban leszállunk az igények, javaslatok, vágyak világából az „itt és most” valóságába, akkor fölmerülhet bennünk a kérdés, hogy vajon tudjuk-e, hogy az általunk működtetett szállásokon, illetve a szállásokon kívül, a különböző egyéb helyeken, közterületeken megalvó emberek milyen saját, sajátos szempontok, motivációk, értékek alapján „választják” meg azt a helyet, ahol megszanak, ahol éjszakáikat, vagy éppen nappalaikat is töltik?

Preferenciák egy-egy szóban

2022-ben összesen 6954 hajléktalan élethelyzetben lévő ember töltötte ki a kérdőívünket. Ezekre a kérdésekre (közelebbről a 24. és a 26. kérdés valamelyikére) összesen 6194 ember válaszolt (ez 89%-os válaszadási arányt jelent). A több mint hatezer saját szavas válasz elemzéséhez először gépi úton megszámloltuk a leggyakrabban előforduló kulcsszavakat és ezek szorosán vett rokonértelmű szavait. Összesen 59 ilyen szót (szóösszetételt) találtunk. Majd ezeket a kifejezéseket tartalmuk szerint 11 halmazba (válaszcsoportba) rendeztük. Először a válaszadók által használt *szavak*, majd a *válaszcsoportok* előfordulásának a gyakoriságát ismeretjük, elemezzük röviden. Ezt követően, e szavak és válasszcsoportok segítségével megvizsgáljuk, hogy a hajléktalan élethelyzetben belül is merőben eltérő lakhatási típusokban¹ élőknek a lakó-, illetve alvóhelyükhöz kapcsolódó szempontjai mennyiben hasonlóak, illetve térnek egymástól.

De lássuk, mire is jutottunk!

A „*Mik az előnyei...*”, „*Mi alapján választ alvóhelyet*” kérdésekre adott válaszokban a messze leggyakrabban használt szó a ***biztonság***². Minden tizedik válaszadó (615 ember) ezt említi. Úgy vélem, hogy elsőre ebben nincs semmi meglepő. „Hát persze”, ha az ember alvóhelyet keres magának, akkor a biztonság egy fontos, éppenséggel elsődleges szempont, s ha már talált is ilyen helyet magának, akkor ezt „előnyként” nagyon is értékeli. De látni fogjuk, ez az „aha” élmény azért némi finomításra szorul. Talán maradjunk most annyiban - mivel a többi kulcsszó előfordulásának a gyakorisága jócskán elmarad ettől -, hogy a biztonságnak kiemelkedő, meghatározó jelentősége van az alvóhely kiválasztásában.

(válaszok) *Biztonság, lakhatás, olcsó; Biztonság, ebédet kapunk, melegben vagyunk, lehet fürdeni, mosni; biztonságban vagyok, melegben vagyok, figyelnek rám; Biztonságos, az emberekkel törődnek a szociális munkatársak; biztonságos, van hová hazajönni; Biztonságot ad, utcán már meghaltam volna; Fedél van a fejem fölött, biztonságba érzem magam;*

---

¹ Ezek a lakhatási típusok: fizetős átmeneti szállásokon, ingyenes éjjeli menedékhelyeken, egyéb (védett, egészségügyi) szállásokon, illetve közterületeken élők. A „közterületen élők” megnevezés helyett pontosabb lenne az „utcai szolgálatok által megkérdezettek”-ről beszélni, mivel e szolgálatok révén saját, vagy nem saját kalyibákban, zugokban, fészerekben, garázsokban, s ehhez hasonló „nem közterületen” lévő helyeken alvók is az adatfelvétel látókörébe tartoznak.

² Kurzív bold betűkkel jelöljük a válaszokban konkrétan így előforduló szavakat.

biztonságban vagyok, segítséget kapok mindenhez; Biztonság, lakhatás, társaság, napi életvitel rendezettsége; Biztonságot ad, van szabály amit igénylek.

Őszintén bevallva, engem jobban meglep, hogy a második leggyakrabban előforduló kulcsszó a válaszokban a **tisztaság** (335 fő). Ez feltétlenül azt mutatja, hogy a hajléktalan emberek helyválasztásában a szálló tisztasága, tisztán tartása igen fontos szerepet játszik. Ugyanakkor a leggyakoribb válaszokból átjön az egész élethelyzet – és az elérhető szolgáltatások - nyomora, amikor azt látjuk, hogy milyen gyakran említik a válaszadók szempontként, hogy **nincs más** (283 fő), hogy legalább **fedél** (210 fő) van a fejük fölött, hogy legalább **meleg** (273 fő) van ott, ahol alszanak/aludnának.

(válaszok) Tisztaság van, megvannak a feltételek a normális élethez; Tiszta, nyugott, olcsó, otthonos, férjemmel lehetek; Tiszta, megfizethető ár, biztonságos, emberközpontú szociális munkások; tiszta, lehet fürödni, csend van; Tisztaság van, nincsenek bogarak; Tisztaság, normális szocmunkások, kevés ittas; Tisztálkodás, fűtött helyiség, pihenés, élelem, könnyen megközelíthető; tisztálkodás, ételosztás, kultúrált szobák.

Nincs más lakhatásom; nincs más lehetőségem; nincs más megoldásom; Nincs más választásom; van hol aludni, nincs más választásom; Beteg vagyok, nincs más lehetőség; Nincs pénzem, munkahelyem, nincs más lehetőség; Télen megfagyok az utcán, itt fedél van a fejem fölött és meleg van; nem az utcán vagyok, fedél van a fejem felett; Fedél van a fejem fölött, viszonylag tiszta és nyugodt; Fedél van a fejem felett, napi egyszer meleg ételt kapok.

Tartalmi preferenciák

Ha megpróbáljuk a leggyakrabban előforduló szavakat, rokonértelmű szavakat tartalmuk szerint válaszcsoportokba rendezni - mert pl. a **meleg** és a **fűtés** ebben az esetben ugyanazzal a tartalommal bír, vagy mert a **társaság**, **barát**, **haver**, **ismerős**, **élettárs**, **párom**, **család** jelenlétének az említése az alvóhely megválasztásának a szempontjai között a többi szemponttól megkülönböztethető tartalomként értelmezhető -, nos, akkor további prioritások tűnnek elő.³

---

³ Persze, egy ilyen egyszerű elemzés során minden egy kicsit félrevezető lehet, s ezt jobb fejben tartanunk. Az is egy kicsit félrevezető, ha egyes konkrét szavak előfordulásának a gyakoriságát vetjük össze egymással, de az is, ha elkezdjük tartalmuk szerint csoportosítani (válaszcsoportokba rendezni) a különböző megfogalmazású válaszokat.

1. táblázat: Az egyes válasz-csoportokba tartozó szavak előfordulásának a gyakorisága

„Mik az előnyei...”, „Mi alapján választ alvóhelyet”			
Válaszcsoportok	Válasz-csoportokba tartozó szavak előfordulása (db)	Válaszcsoportok	Válasz-csoportokba tartozó szavak előfordulása (db)
Szolgáltatások, komfort	935	Fedél, lakhatás	461
Olcsó, közel van	832	Társaság	455
Szabadság, lehetőség, önállóság	825	Kényyszer, nincs más	446
Biztonság	694	Ellátás, gondozás	272
Fűtés, meleg, nem az utcán alvás	676	Étel, étkezés	200
Rend és nyugalom	668		

(Szolgáltatások, komfort) Amit leginkább megbecsülnek a hajléktalan élethelyzetben lévő emberek, amikor jelenlegi, vagy reménybeli lakóhelyükről van szó, az a szálló komfortossága (értelemszerűen elsősorban a szállókon lakók esetében kerül elő ez a szempont). Az a tény, hogy a szálló **komfortos**, **kulturált**, **tiszta**, a szoba egy-két **ágyas**, lehet **tisztálkodni**, **fürdeni**, van **fürdési** lehetőség sokat nyom a latba az értékelésnél. (935 ember válaszaiban jelennek meg ezek a szempontok.)

(Étel, étkezés) (Fűtés, meleg, nem az utcán alvás) (Fedél, lakhatás) Az említett – talán inkább a hely minőségére utaló – szempontok ugyan igen fontosak, azonban az olyan, alapvető, elemi szükségleteket kielégítő szolgáltatások, mint az **étkezési**, **ételhez** jutási lehetőség, vagy éppen a **fűtés**, a **meleg**, sőt maga a **lakhatás**, a **fedél** biztosítása még ennél is gyakrabban fordul elő a szempontok között. (1337 ember válaszaiban jelennek meg ezek a szempontok.)

(válaszok) *Komfortos tiszta biztonságos segítőkészek; Nyugodt-összkomfortos; Összkomfortos, minden megvan, ami kell; Komfortosabb, mint a városban más hajléktalanszálló; Absztinens, aránylag komfortos, megfizethető; Egyágyas. Magamra csukhatom az ajtót; egy ágyas elhelyezés, kapok segítséget, kár, hogy poloskás; jót hallottam róla, kulturált. a szobák csak két ágyasak; Nyugodtság van, jól érzem magam itt, kétágyas szobák vannak.*

A lakhatásom és a megélhetésem biztosítva van; lakhatásom megoldott; Van lakhatásom, van hol aludnom és rendszeren tudok tisztálkodni; ingyenes és mindent kapok lakhatást, en-nivalót, orvosi ellátást, mosnak rám, tisztálkodási szereket; fűtött helyen fedél alatt alszom; Ide hoztak, itt meleg van; Meleg, van lehetőség tisztálkodni, étkezni!; Meleg van, csendes, barátságos, segítenek a dolgozók; Melegben vagyok, ételt kapok, pihenhetek, tisztálkodhatok; Mert legalább éjszaka melegben vagyok;

(Olcsó, közel van) A fizikai körülményeken, alapvető szolgáltatásokon túl (melyeket egyáltalán nyújtanak ezek az alvóhelyek), a válaszokból kiderül, hogy egyáltalán nem elhanyagolható szempont az érintettek számára, hogy ahol helyet találnak, az **olcsó, ingyenes, nem kell fizetni**, de legalább is **megfizethető** és azért **közel** van a boltokhoz, az orvosi rendelőhöz, a település központjához, ha van, akkor a munkahelyhez. (832 ember válaszaiban jelennek meg ezek a szempontok.)

(Biztonság) (Rend és nyugalom) Visszatérve a **biztonság** szó előfordulásának a kiemelkedő gyakoriságára, ez nyilvánvalóan az előzőeknél tágabb, általánosabb fogalom, mely igen sok összetevőből áll egybe. Ha ideszámítjuk minimum a **rend** és a **nyugalom** említését is, akkor ismét csak azt kell megállapítanunk, hogy ezek együttesen a leggyakoribb meghatározó szempontok az alvó-, vagy lakóhely kiválasztásánál (1362 ember válaszaiban jelennek meg ezek a szempontok.)

Annyit azért megjegyeznénk, hogy miközben tudjuk, hogy a pusztán **lakhatás** és az **otthon** közötti legfontosabb különbség éppen a biztonság hiánya, vagy megléte (s pontosan ez tükröződik vissza e válaszokban is), aközben viszont azt is tudjuk, hogy azok a helyek, ahol e válaszok megszülettek, legfeljebb-legfeljebb **otthon-pótlékoknak** tekinthetők...

(válaszok) *Rend, nyugalom, alacsony lakbér; Tiszta, rendezett szállás; Rend tisztaság, szabályok betartása, istentisztelet van; Tiszta rendezett környezet és vannak ismerősök; Van kihez fordulni, Biztonság, nyugalom; Csönd, nyugalom, békeesség; Nyugalom van, megszkott a hely; Tisztaság, béke, nyugalom, jó a társaság.*

(Szabadság, lehetőség, önállóság) (Társaság) (Kényszer, nincs más) Végül azt is látjuk, hogy milyen sokaknak számít a **szabadság**, az **önállóság** (825 fő), a másokkal való **együttlét, társaság** (455 fő), de persze vannak, akik a választás hiányáról szólnak, a meglévőn kívül **nincs más, kényszer** hatására vannak ott, ahol megkérdeztük őket (446 fő).

(válaszok) *Biztonság, szabadság, normális körülmények, korlátlan mozgási lehetőség; Szabadságot, főzési lehetőséget biztosít, spórolni lehet, önálló tudok lenni; viszonylagos szabadságot élvezek, nem okoz problémát nekem a házirend betartása; Szabadság, friss levegő, kutya; szabadság, friss levegő, magam ura vagyok, gazdálkodhatok; tiszta levegő, szabadság, korlátok nélküliség; nem olyan drága, önállóságot tanul az ember, a szoc. munkás segít, ha szükséges; Azt csinálom, amit akarok, önálló vagyok; Egy kis önállóság az utcai élet előnye; önálló vagyok, magamnak osztom be az időmet; Önállóan, egyedül élhetek messze a nyüzsgéstől.*

Kényszerből kerültem ide; Kényszerből választottam. Előnye az ideiglenes térítésmentesség; Semmi előnye. Kényszer; Kényszerből, eladták a lakást, amit béreltem; Kényszerhelyzet; Nincs más lehetőség, ellátást kapok, fedél van a fejünk felett; Nincs más lakásom; nincs máshol lennem; nincs máshova menni; Nincs más a környéken; Nincs más, jelenleg ez megfelel; van hol aludni, nincs más választásom.

A különböző alvóhelyeken élők preferenciáinak eltérései

Az alvóhely megválasztásának, előnyeinek az értelmezéséhez szükségünk van a válaszok négy lakhatási típus (átmeneti szálló, éjszakai menedékhely, egyéb szálló, közterület) szerinti fölbontására.

Előjáróban említettük, hogy 2022-ben összesen 6194 ember válaszolt arra a két kérdésünkre, hogy „*Mik az előnyei az Ön számára ennek a helynek, ahol most tartózkodik (miért ezt a helyet választotta)?*”, illetve „*Mi alapján választja azt a helyet, ahol éjszakázni fog?*”.

A válaszadók közül 2085 fő (34%) átmeneti szállón, 1853 fő (30%) éjszakai menedékhelyen, 644 fő (10%) egyéb szállón és 1612 fő (26%) közterületen (pontosabban utcai szolgálatok által felkeresve) válaszolt a kérdéseinkre. Ahhoz, hogy érthetően össze tudjuk hasonlítani egymással a négy lakhatási típusban kapott válaszok gyakoriságát, az al csoportonként eltérő válaszadói létszámok miatt e gyakoriságokat átszámoltuk egységesen ezer főre vetítve.

2. táblázat: Az egyes válasz-csoportokba tartozó szavak előfordulásának a gyakorisága a lakhatás típusa szerint

„Mik az előnyei...”, „Mi alapján választ alvóhelyet”					
Válaszcsoportok	Átmeneti szálló	Éjjeli menedékhely	Egyéb szálló	Közterület	Együtt
	Válaszcsoportokba tartozó szavak előfordulása lakhatási típusonként (válasz/1000 fő)				
Szolgáltatások	190	209	158	30	151
Olcsó, közel van	188	121	93	97	134
Szabadság, lehetőség, önállóság	135	104	76	187	133
Biztonság	148	117	130	53	112
Fűtés, meleg, nem az utcán alvás	105	163	47	78	109
Rend és nyugalom	101	85	115	140	108
Fedél, lakhatás	120	52	76	40	74
Társaság	47	78	22	123	73
Kényyszer, nincs más	90	84	29	19	72
Ellátás, gondozás	45	37	132	16	44
Étel, étkezés	34	54	28	7	32

Az, hogy mennyire félrevezető egyszerűen csak „a hajléktalanok” -ról szólni, s mennyire fontosak a hajléktalan élethelyzetben belül is az egyes csoportok (és persze egyének) közötti különbségek, máris szembe tűnik, ha a korábban említett biztonság kérdéséhez visszatérünk. Az előzőekben említettük a **biztonság** szempontjának kiemelkedő jelentőségét (említési gyakoriságát). Ez azonban elsősorban a szállókon élők, különösen a fizetős átmeneti szállókon élők esetében igaz. A válaszok azt mutatják, hogy a közterületeken alvó fedél nélküli emberek körében sokkal kisebb szerepet játszik ez a szempont (148 fő/1000 átmeneti szállón élő, 53 fő/1000 közterületen alvó).

Az előzőekben azt is fölvetettük, hogy a **biztonság** és a **rend, nyugalom** említések akár egy értelmezési csoportba is tartozhatnának (együttesen 220 fő/1000 válaszadó lenne). A lakhatási típusok szerinti csoportok válaszait vizsgálva azonban az derül ki, hogy ezek tartalma nemhogy rokonságot mutat egymással, hanem éppen ellenkezőleg. A közterületen élők számára a **rend** teljesen periférikus tényező (8 fő/1000 közterületen alvó, 50 fő/1000 egyéb szállón, 35 fő/1000 átmeneti szállón lakó). Ugyanakkor a nyugalomnak azok az összetevői, hogy **nem zavarja** senki az embert, hogy **csend** van, sokkal fontosabb szempont a közterületen élők körében, mint a szállókon lakók esetében... (58 fő/1000 közterületen alvó, 3-4 fő/1000 átmeneti szállón, éjjeli menedékhelyen lakó). Vagyis a **biztonság** és **rend** inkább az intézmény-használók számára, a **csend** és **nyugalom** inkább a fedél nélküliek számára fontos szempont a hely megválasztásánál.

(Átmeneti szállón lakók) *Rend, nyugalom, alacsony lakbér; Rendezett, tiszta, jobb mint a többi; Szigorúság, rend és fegyelem van. Nincs randalírozás; rend, tisztaság, fegyelem.*

(Közterületen alvók) *Nyugodt, csendes hely; védett, szélcsendes; csend legyen; csendes, nem zavar minket senki, az enyém a sátor; csendes, nyugodt hely, nem vagyok közösségben; Csendes, nyugodt hely. A lakosság is rendes; itt csend van és nem zavarnak, szabadok vagyunk nem kell alkalmazkodni senkihez*

Azon nincs mit csodálkozni, hogy a „Szolgáltatások” válaszcsoporthoz a komfortosság, a tisztaság, a tisztálkodási lehetőség említése – ahogy azt jeleztük is – lényegében csak a szállókon élőkre érvényes, a fedél nélküliek esetében csak elvétve fordul elő (130 fő/1000 átmeneti szállón élő, 24/1000 közterületen alvó). Arra az „apróságra” azonban – szerintem – érdemes felfigyelnünk, hogy az éjjeli menedékhelyeken alvók körében (a többi szállókon lakóhoz képest is) kiemelkedően gyakori szempont maga a **tisztálkodási** lehetőség, a **tisztaság**, amikor ugye esetükben sokszor arról van szó, hogy egyáltalán bemenjenek-e valahova aludni, vagy éppen kint aludjanak valamilyen közterületen (129 fő/1000 éjjeli menedékhelyen alvó).

(Éjjeli menedékhelyen alvók) *Mert jó dolgokat mondtak erről a helyről, tisztaság van, és jó; Tisztaság, normális szocmunkások, kevés ittas; tisztaság, tudok enni, meleg van, el tudok menni dolgozni; a tisztaság, étkezés-, fürdési lehetőség; Tisztaság, segítségnyújtás, nincs más; tisztálkodni tudok, melegen alszom; Tisztaság, béke, nyugalom, jó a társaság.*

S ha már itt tartunk, igen, napi tapasztalatainkkal egyezően, az éjjeli menedékhelyeken alvók körében működik az a szempont, hogy itt **ingyen** lehet megaludni, míg a többi szállón lakók elsősorban a **megfizethetőséget**, az **olcsóságot** említik. Szintén egyértelműen visszatükröződik a válaszokban, hogy **gondoskodásról, gondozásról, ellátásról** leginkább az egyéb (elsősorban egészségügyi jellegű) szállókon lakók szólnak, a többi szállón, illetve a közterületeken viszont e szempontok említése elenyésző (124 fő/1000 egyéb szállón lakó, 30-32 fő/1000 éjjeli menedékhelyen, átmeneti szállón lakó, 10 fő/közterületen alvó).

(Éjjeli menedékhelyen alvók) *Nincs munkám, ez ingyenes; ingyen étel, ingyen szállás; Ingyen koszt, meleg ágy, forró vizes fürdő; Biztonságos hely, jó bánásmód, aránylag megfelelő lakótársak, ingyenes.*

(Átmeneti szállón lakók) *olcsó, biztonságos, jó a közlekedés; Szükségleteimet kielégíti, olcsó, rend, tisztaság van; olcsó, normális körülmények; Ezt tudom megfizetni; Megfizethető és nincs most más lehetőségem, csak ez; Mert messze van a külvilágtól, jót tesz és megfizethető.*

(Egyéb szállón lakók) *gondoskodás, odafigyelés, tisztaság; segítenek a gondozónők; Hosszú távú és teljes ellátást nyújt; Teljes ellátást, külön szobát kapok.*

A válaszcsoporthoz közül ismét a végére hagytuk a **szabadság, önállóság** és a **társaság** kérdését. A **szabad, önálló, saját** szavak, vagy éppen a **nem kell ...** kifejezések a közterületen alvók körében kétszer gyakrabban szerepelnek a helyválasztási szempontok között, mint pl. az átmeneti szállókon válaszadók körében (106 fő/1000 közterületen alvó, 43 fő/átmeneti szállón lakó). A társaság – legyen az **barát, haver, ismerős, élettárs, párom, család**, vagy egyszerűen **társaság**

– szempontjára ez még inkább igaz: a közterületen alvók körében ennek jelenléte, közelsége kifejezetten fontos szempont, már az éjjeli menedékhelyeken alvók esetében sem annyira fontos, azonban az átmeneti szállókon, s különösen a betegebb, idősebb emberek által használt egyéb szállókon már egészen ritkán, periférikusan fordul csak elő valamiféle választási szempontként. Itt azonban külön meg kell említeni, hogy a nem-társaság, az *egyedül* lét kifejezett igénye is megjelenik, lényegében kizárólag a közterületen alvó fedél nélküli emberek körében (ezzel együtt 123 fő/1000 közterületen alvó, 78 fő/1000 éjjeli menedékhelyen alvó, 47 fő/1000 átmeneti szállón lakó, 22 fő/1000 egyéb szállón lakó).

(Közterületen alvók) Szabad vagyok, senkihez nem kell alkalmazkodni; tiszta levegő, szabadság, korlátok nélküliség; Szabad levegő, egyedüllét, nem zavarnak, közel a házakhoz; Önálló vagyok és saját magam oldom meg a dolgokat; Önállóság, biztonság, nyugalom; Nem kell fizetnem és a férjemmel lehetek; Nem kell kötődnöm senkihez, nem kell függenem senkitől; Ahol nem kell senkivel osztozkodnom.

Egyedül lehetek; nem vagyok egyedül; egyedül vagyok, békén hagynak, fel van szerelve a konténerem; Próbálok ne bemenni sehova, szeretek egyedül lenni; Egyedül nem szeretek lenni, ott alszom ahol vannak ismerősök. Mindegy hol; Itt szoktam a haverokkal iszogatni; A párommal együtt tudok lenni; Együtt lehetek a párommal senki nem zavar; Időjárás, meg a párom. Ha részeg, nem engednek be minket szállóra, és akkor kint; Élettársammal élek, neki van rokkant nyugdíja; családommal élhetek együtt; Családtagom is utcán van, általában egy helyen éjszakázunk.

Összefoglalás

A hajléktalanellátásban dolgozók, vagy az ilyen élethelyzetben élő emberekkel valamilyen kapcsolatot tartók számára az intézményekben lakó, a közterületeken megalvó emberek válaszai elsősorban „aha” élményeket jelenthetnek, vagy éppen tényszerűen megerősíthetik napi tapasztalataikat. Mások legalább néhány rövid mondat, egy-egy szó erejéig megismerkedhetnek a különböző helyzetben lévő hajléktalan emberek szempontjaival, amikor arra válaszolnak, hogy mik is az előnyei szerintük annak a helynek, ahol élnek-laknak-alszanak, s milyen szempontok alapján választják ki konkrét alvóhelyüket – ha itt a „választás” szót egyáltalán lehetséges használni. Maguk az érintett emberek pedig – ha csak röviden is, de – számukra fontos, húsba vágóan fontos, személyesen nekik, nyitottan és kíváncsian fölített kérdésre válaszolhattak, önként és szabadon.

A több, mint hatezer hajléktalan ember válaszából biztos, hogy érdemes meghallanunk, hogy mennyire fontos a szállókon lakók számára a puszta fedél nyújtotta biztonság mellett a legalapvetőbb létfeltételek – mint a meleg, az élelem, a tisztálkodási lehetőségek - biztosítása, illetve a tisztaság, a rend, a megfizethetőség. A fedél nélküli emberek számára pedig milyen fontos a konkrét alvóhelyük megválasztásánál az önállóság, egyfajta „szabadság”, a csend és a nyugalom, egyeseknél maga az egyedül lét, másoknál viszont éppen a társaság.

A hajléktalan emberek ellátását a mindennapokban szervezők, az ellátásban dolgozó segítő szakemberek számára fontos üzenet kell legyen, hogy az érintettek elsősorban biztonságra vágynak (ez érinti mind a fizikai körülmények, mind a társas viszonyok biztonságának a folyamatos fenntartását), s nagyon fontos számukra a hely tisztasága, a megfelelő rend,

kiszámíthatóság, az alapvető szolgáltatások (fűtés, élelem, tisztálkodás) megbízható működtetése. Ugyanakkor a fedél nélkül élő emberek „helyválasztásának” szempontjai, sajátos igényeik, értékeik – az önállóságra, vagy éppen a társas együttlétekre, illetve a magányra, csendre, a privát szférára vonatkozóan – fontos iránymutatások lehetnek mind az intézmény-fenntartók számára, ha azt szeretnék, hogy többen ne a közterületeken, hanem valamilyen elfogadható fedél alatt töltsék éjszakáikat, mind az egyéb döntéshozók számára, hogy vajon milyen más lakhatási megoldásokkal (nota bene önálló támogatott lakásokkal) lehetne az ilyen élethelyzetek számosságát csökkenteni.

De talán másokat is megérint az a szembesülés, hogy jelenleg ez a rengeteg ember mennyire csak a legelemibb emberi szükségleteit említi, amikor lakó-, vagy alvóhelyének előnyeiről, megválasztásának a szempontjairól szól hozzánk.

Irodalomjegyzék

Február Harmadika Adatfelvétel. <https://februarharmadika.blog.hu/>

GYŐRI, P. (2020). *Hajléktalanná válás – szolgáltatások – perspektívák. Jelentés a hajléktalan emberek 2020 február 3-i kérdőíves adatfelvételéről*. Menhely Alapítvány, <https://www.gyori-peter.hu/tartalom>

GYŐRI, P. (szerk.) (2021). *Húsz év után. A Február Harmadika országos hajléktalan adatfelvétel elemzése*. Menhely Alapítvány, Budapest.

KOZMA, J. (2003). A szegénység pszichológiai vonatkozásai. *Esély*, 2. 15–30.

R. FEDOR, A. – HUSZTI, É. (szerk.) (2016). *Kutatásmódszertani kézikönyv*. Debrecen: Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar.

NEEDS AND WANTS (2023). *Community and Family Studies (CAFS)*, Ausztrália. <https://cafshomelessnothopeless.weebly.com/needs--wants.html>

What Do People Experiencing Homelessness Need Most Besides Shelter? (2023). The Right To Shower. Consumer Engagement Center, USA. <https://www.therighttoshower.com/make-difference/what-do-people-experiencing-homelessness-need-most-besides-shelter>

Függelék

Bob Dylan: Like a Rolling Stone

(Fordító: ismeretlen)

<https://lyricstranslate.com>

Mint egy csavargó

*Valamikor réges-régen olyan jól öltözött voltál
Fogadhoz verted a garast, ugyebár?
Utánad kiáltják az emberek: «Óvakodj bábú, bukásra vagy ítélve!»
Azt gondoltad ugratnak
Csak neveltél rajtuk
Mindenkinek együtt lógtak.
Most már nem olyan nagy szád,
Most már nem tűnsz olyan önhittnek,
Most, hogy lejmolnod kel a betevődért.*

*Milyen érzés
Milyen érzés
Hajléktalannak lenni,
Ismeretlenként
Mint egy csavargó?*

*Magányos kisasszony, te a legjobb iskolákba jártál,
De tudod ott gyakran feltöltöttél a garatra
És soha senki nem tanított meg, hogy kell az utcán élni
És most jössz rá, hogy meg kell majd szoknod
Mefogadtad soha nem leszel megalkuvó
A rejtélyes hobóval, de most már rádöbbsz
Ő semmilyen mentséget nem árul
Mikor belenézel szemének tátongó ürességébe
És megkérdesz: «Kötünk üzletet?»*

*Milyen érzés
Milyen érzés
Magányosan
Hajléktalannak lenni,
Ismeretlenként
Mint egy csavargó?*

*Soha nem néztél körül, azért hogy lásd, miként ráncolják homlokukat a zsonglőrök és a bohócok
Mikor mind jöttek és szemfényvesztő mutatványokat csináltak számodra
Soha nem láttad be soha, ez így nem jó,
Nem kellett volna hagynod, hogy mások, miattad gyötrődjenek,
Szokásod volt krómozott motorodon utazni, diplomatáddal
Aki a vállán egy szíami macskát hordott.
Nem nehéz mikor észreveszed valójában ott sem volt*

miután elvett tőled mindent amit el tudott lopni.

*Milyen érzés
Milyen érzés
Magányosan
Hajléktalannak lenni,
Ismeretlenként
Mint egy csavargó?*

*A királylány a toronyból és minden rendes ember
Isznak, gondolván jól végezték dolgukat
Csereberélve mindenféle drága ajándékokat és dolgokat
De édesem jobb lenne, ha levennéd a gyémántgyűrűdet, és jobb lenne ha zálogba adnád
Annyira nevetségesnek találtad
Napóleont rongyokban és az ő nyelvezetét,
Menj most hozzá, hív, nincs semmi vesztenivalód,
Most láthatatlan vagy, nincs semmi titkolni valód.*

*Milyen érzés
Milyen érzés
Magányosan
Hajléktalannak lenni,
Ismeretlenként
Mint egy csavargó?*

Fordítás - 2

(Fordító: Földes László / Hobo)

*Régen volt már, csak prémet hordtál, al-
mizsnát adtál, ugye?
Hiába mondták, megütöd a bokád, azt hit-
ted, irigyel a világ, ugye?
Kinevetted mindet hát,
A sok hülye link pofát,
De ma már befogod a szád,
Na, hova lett az a nagy pofád?
Maradékot lopsz, vagy a kukából zabálsz?*

*Mondd, milyen így?
Mondd, hogy vagy így?
Seholsem otthon,
Egyedül folyton,
Se név, se jó rokon,
Mint egy rolling stone.*

*Jó sulikba jártál, magányoskám, folyton
csak buliztál, azt hiszem,
Senkisémet mutatta meg, hogy kell az utcán
élni, most majd megszokod, picinyem,
Mondtad, te meg nem alkuszol,
Csavargókkal nem bratyzol,
De ő a tutit mondja, nem a kamut,
Szemébe nézel és látod, ő mindent tud,
Hát szépen megkötöd az alkut.
Mondd, milyen így?
Mondd, hogy vagy így?
Seholsem otthon,
Egyedül folyton,
Se név, se jó rokon,
Mint egy rolling stone.*

*A bohóc és a zsonglőr kinját sosem láttad,
eléd álltak és láttad, hogy átvágnak,*

*Nem értetted, hogy ez nekik se jó, hát hagy-
tad, helyetted másokat bántsanak,
Limóban fűzött a nagykövet,
Vállán egy macskával fecsegett,
És rájöttél, hogy kamu a duma,
Mert sosem járt ott, ahol mondtá,
És elvesz tőled mindent, amit csak lehet.*

*Mondd, milyen így?
Mondd, hogy vagy így?
Seholsem otthon,
Egyedül folyton,
Se név, se jó rokon,
Mint egy rolling stone.*

*A toronyban a hercegnő s a nép, vedel-nek
és hiszik, minden - nagyon szép,
Üzletet cserélnek, ékszereket, vágd a zaciba
a gyűrűidet, - mire vársz még?
De jól szórakoztál,
A topis Napóleon szája jár,
Téged hív most, menj, terád vár,
Úgyis oda van mindened már,
Nincsenek titkaid, itt se vagy, láthatatlan
lettél.*

*Mondd, milyen így?
Mondd, hogy vagy így?
Seholsem otthon,
Egyedül folyton,
Se név, se jó rokon,
Mint egy rolling stone.*

<https://www.hobo.hu>
[https://www.yo-
tube.com/watch?v=V6u2N-OTYIY](https://www.youtube.com/watch?v=V6u2N-OTYIY)